

نقش زن تراز انقلاب اسلامی در تربیت نسل مهدوی

فهمیه حاتمی

چکیده

نقش زنان در تراز انقلاب اسلامی و تربیت نسل مهدوی، چالشی حیاتی برای شکل‌گیری جامعه‌ای متعهد به ارزش‌های اسلامی و انسانی است. این زنان، با ایفای نقش‌های محوری به عنوان مادران و معلمان، موظف به انتقال آموزه‌های اسلامی و ترویج آرمان‌های مهدوی در فرزندان هستند. با استفاده از روایات تاریخی و داستان‌های فرهنگی، زنان می‌توانند هویت اسلامی نسل آینده را شکل دهند و در شکل‌گیری بینش‌های اخلاقی و فرهنگی آنها تأثیرگذار باشند. در عصر حاضر، در مواجهه با چالش‌های فرهنگی و اجتماعی، ضرورت تربیت نسل مهدوی و پایبند به اصول اسلامی بیش از پیش حس می‌شود. زنان باید با هوشیاری و استقامت در برابر تهدیدات فرهنگی، فرزندان خود را به گونه‌ای تربیت کنند که نه تنها از ارزش‌های مهدوی پاسداری نمایند، بلکه نقش‌آفرینی در تحقق آرمان‌های انقلاب اسلامی را نیز بر عهده بگیرند. در نهایت، این موضوع نشان می‌دهد که توانمندی زنان در تربیت نسل آینده به عنوان عاملی کلیدی در حفظ و تداوم هویت اسلامی و انقلابی کشور، نیازمند همافزایی و همکاری تمام اقشار جامعه است.

کلمات کلیدی: زن تراز، انقلاب اسلامی، تربیت نسل منتظر.

^۱ سطح دو، حوزه علمیه الزهرا(س) شهرستان خوی

مقدمه

نقش زنان در تراز انقلاب اسلامی و تربیت نسل مهدوی یکی از موضوعات کلیدی در مطالعات اجتماعی و فرهنگی به شمار می‌آید. با توجه به تأثیر عمیق زنان در خانواده و جامعه، بررسی چگونگی این نقش و تأثیر آن بر تربیت نسلی که همسو با ارزش‌های اسلامی و اهداف مهدوی باشد، ضرورت دارد. زنان نه تنها مسئولیت تربیت فرزندان را بر عهده دارند، بلکه به عنوان الگوهای فرهنگی و اجتماعی، می‌توانند تأثیر زیادی بر شکل‌گیری افکار و رویکردهای این نسل داشته باشند.

حفظ و تداوم ارزش‌های اسلامی و انقلابی در نسل‌های آینده، اصلی‌ترین هدف این تحقیق است. با توجه به چالش‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی موجود، شناسایی و تقویت جایگاه زنان به عنوان الگوهای تربیتی، می‌تواند نقشی حیاتی در تربیت نسلی مهدوی ایفا کند. همچنین، این تحقیق می‌تواند به غنی‌تر شدن ادبیات مرتبط با حقوق و نقش زنان در جامعه اسلامی و نمایان‌سازی ظرفیت‌های آنان در تربیت نسل آینده کمک کند.

در عصر حاضر، که با تهاجم فرهنگی و تغییرات سریع اجتماعی روبه‌رو هستیم، تربیت نسلی که به ارزش‌های اسلامی و مهدوی پایبند باشد، از اهمیت بیشتری برخوردار است. امروزه لازم است که زنان به عنوان پیشرانان فرهنگی، در بذل محبت، انتقال آموزه‌های دینی و تقویت هویت اسلامی نسل جوان، فعال‌تر از قبل عمل کنند. لذا، پی‌بردن به چالش‌ها و فرصت‌های پیش روی زنان در این زمینه یک امر ضروری به نظر می‌رسد.

در این زمینه، مطالعات و تحقیقاتی از جمله کتاب‌های «زنان در انقلاب اسلامی» نوشته فاطمه حیدری که به بررسی تأثیر زنان در فرآیندهای سیاسی و اجتماعی انقلاب اسلامی پرداخته و نقش آنها در ارتقاء هویت اسلامی را مورد بررسی قرار داده است، و «نقش فرهنگی زنان در اسلام» نوشته زهره وارسته که به تحلیل نقش زنان در انتقال فرهنگ و ارزش‌های دینی می‌پردازد، انجام شده است. همچنین، پژوهش‌های صورت گرفته چون «نقش مادران در تربیت نسل آینده» توسط مریم نقطه‌چینی، که تمرکز آن بر اهمیت نقش مادران در تربیت دینی فرزندان و ایجاد هویت اسلامی است، و «زنان و مهدویت» تألیف سمیه توکلی که در این کتاب به بررسی چالش‌ها و فرصت‌های موجود برای زنان در راستای ترویج فرهنگ مهدوی پرداخته، نیز از دیگر منابع مهم در این زمینه هستند. این تحقیقات همواره بر اهمیت و تأثیر نقش زنان در شکل‌گیری هویت دینی و فرهنگی نسل‌های آینده تأکید کرده‌اند. با این حال، هنوز

نیاز به مطالعه عمیق‌تر و جامع‌تری در زمینه تجزیه و تحلیل چالش‌ها و فرصت‌های پیش روی زنان در انتقال آموزه‌های اسلامی و مهدوی احساس می‌شود. این مسأله مستلزم توجه بیشتر به ابعاد مختلف نقش زنان به عنوان مربیان و الگوهای اجتماعی در جامعه امروز است. این تحقیق به دنبال پرکردن این شکاف‌های تحقیقاتی و افزودن به دانش موجود در این حوزه است.

این تحقیق با روش تحلیلی-توصیفی و با هدف شفاف‌سازی و تأکید بر اهمیت نقش زنان در تربیت نسل مهدوی، سعی دارد به ابزاری برای تقویت و ترویج ارزش‌های اسلامی و انسانی تبدیل شود.

۱. مبانی نظری، مفاهیم و اصطلاحات

در راستای تبیین نقش زن تراز انقلاب اسلامی در تربیت نسل مهدوی، ضروری است ابتدا به مفهوم‌شناسی دقیق و جامعی از «زن تراز انقلاب اسلامی» بپردازیم. این مفهوم، در اندیشه بنیانگذار انقلاب اسلامی، حضرت امام خمینی (ره) و رهنمودهای مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) مورد بررسی قرار گرفته است. هدف از این بخش، ارائه چارچوبی نظری و مستند برای درک صحیح از ویژگی‌ها، نقش و جایگاه زن تراز در جامعه‌ی اسلامی و نقش او در تربیت نسلی پویا، مسئولیت‌پذیر و منتظر ظهور است.

۱-۱ مفهوم زن تراز انقلاب اسلامی

• تعریف و تبیین زن تراز

زن تراز انقلاب اسلامی، شخصیتی چندوجهی، متعهد، آگاه، و مسئولیت‌پذیر است که با تکیه بر ایمان راسخ و با الهام از آموزه‌های متعالی اسلام، همچون تأکید بر نقش زن در تربیت نسل و حفظ ارزش‌های اخلاقی^۱ و الگوهای تابناک تاریخ، به‌ویژه سیره فاطمی و زینبی، که نمادهای ایثار، فداکاری و دفاع از حق در برابر ظلم هستند^۲، ضمن حفظ و تعمیق هویت دینی، ارزش‌های اخلاقی و استحکام بنیان خانواده، در عرصه‌های گوناگون زندگی فردی، خانوادگی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و علمی، نقش فعال، سازنده، مؤثر و پیشرو ایفا می‌کند. این زن، با درک عمیق از مقتضیات زمان و چالش‌های پیش‌رو، با تعهد به آرمان‌های انقلاب اسلامی و با هدف تحقق جامعه‌ای عادلانه، متمدن و

^۱ نساء: ۳۴

^۲ خمینی، صحیفه نور، جلد ۸، ص ۱۳۵

پیشرفته، در مسیر خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی گام برمی‌دارد و الگویی متعالی از زن مسلمان را به جهانیان عرضه می‌کند.^۱

• جایگاه زن در اسلام و انقلاب اسلامی

در آموزه‌های اسلام، ارزش‌های انسانی برای زن و مرد به طور یکسان ترسیم شده است. چون خاستگاه ارزش‌ها و فضائل نفس و روح انسان است نه جسم او و زن و مرد در نفس و روح تفاوت ندارند.

«منشأ تفاوت زن و مرد» جسم متفاوت زن و مرد و خصایص و ماهیت جسمی هریک از آنهاست؛ امری که با توجه به واقعیت‌نگری قرآن و برای مشکل‌گشایی در آیات قرآن انعکاس پیدا کرده است. اسلام حقوق تکوینی برای زن و مرد قائل نشده است و هرگز امتیاز و ترجیح حقوقی برای مردان نسبت به زنان قائل نیست و اصل مساوات انسان‌ها را درباره زن و مرد رعایت کرده است. اسلام با تساوی حقوق زن و مرد مخالف نیست، با تشابه حقوق آنها مخالف است. زن و مرد به لحاظ تکوینی (یعنی از جهت زیستی، روانی و احساسات) کاملاً از یکدیگر متمایزند. به دلیل همین تفاوت‌های تکوینی، تشابه حقوقی آنها امکان‌پذیر نیست. جنسیت موجب می‌شود که زن و مرد تحت دو صنف از یک نوع واحد قرار گیرند. بنابراین، اختلاف و تمایز میان آنها لازمه صفتشان است و بر این اساس، تفاوت حقوقی میان آنها ضروری است. بر همین اساس، تکلیف الهی، که شرط آن داشتن آگاهی، قدرت و اختیار است، به همه انسان‌ها تعلق می‌گیرد و به جنس خاصی اختصاص ندارد.^۲ بدین ترتیب، در نگرش الهی به زن، ضمن پذیرش تفاوت‌های طبیعی دو جنس، استقرار عدالت و تداوم نظام حیات بشر و تجلی و تبلور گوهر انسانیت در سایه تحقق تکالیف متقابل افراد امکان‌پذیر است.^۳

بین اندیشمندان اسلامی، نظر امام خمینی، به عنوان بنیان‌گذار یک تحول اجتماعی عظیم، نیز مورد توجه است. ایشان در تبیین جایگاه زنان بر هویت انسانی تأکید دارند و می‌فرمایند: از نظر حقوق انسانی، تفاوتی بین زن و مرد نیست، زیرا هر دو انسان‌اند و زن حق دخالت در سرنوشت خود را همچون مرد

^۱ خامنه‌ای، بیانات در دیدار با جمعی از بانوان نخبه، ۱۳۹۰/۱۲/۱۷

^۲ طاهری، احقاق حقوق زن، کنوانسیون یا اسلام، شماره ۲۶

^۳ مطهری، نظام حقوق زن در اسلام، ص ۱۷۰

دارد. بلکه در بعضی موارد، تفاوت‌هایی بین زن و مرد وجود دارد که به حیثیت انسانی آنها ارتباط ندارد.^۱ درخصوص نقش‌های اجتماعی نیز، دخالت در امور سیاسی را وظیفه همه اقشار جامعه می‌دانند و زنان را نیز در این امر مؤثر می‌دانند و می‌فرمایند: اسلام زن را مثل مرد در تمامی شئون دخالت می‌دهد. این خرابه‌ای که برای ما گذاشته‌اند، باید به دست همه ملت ایران، چه مردان و چه زنان، ساخته شود و زنان باید در سیاست اساسی مملکت دخالت کنند و هر موقع اقتضا کند نهضت و قیام کنند.^۲ در این زمینه، امام خمینی (ره) شرط این حضور را حفظ عفت عمومی بیان می‌کنند که همین مفهوم، مشارکت اجتماعی را در این گفتمان مشارکت اجتماعی در رویکرد غربی متمایز می‌کند. ایشان نقش زنان در پیشبرد انقلاب اسلامی را به دلیل نقش‌آفرینی خود آن‌ها و همچنین تشجیع و تشویق مردان منحصربه‌فرد بیان کردند.^۳ در بیانات امام خمینی، در کنار حضور اجتماعی زنان، تأکید بر خانواده و نقش‌های خانوادگی زن نیز دیده می‌شود و توجه به جایگاه مادری در حدی است که مادری به عنوان بالاترین شغل بیان می‌شود و بر همین اساس نقش زن را بالاتر از نقش مرد می‌داند: نقش زن در جامعه بالاتر از نقش مرد است، برای اینکه بانوان علاوه بر خود، که یک قشر فعال در همه ابعاد هستند، قشرهای فعال را در دامن خود تربیت می‌کنند. خدمت مادر به جامعه از خدمت معلم بالاتر است، از خدمت همه‌کس بالاتر است.^۴

۲-۱ مفهوم تربیت نسل منتظر

تربیت نسل منتظر یک فرآیند پیچیده و چندوجهی است که به دنبال شکل‌دهی نسلی آگاه، متعهد، مسئولیت‌پذیر و عدالت‌خواه است تا به طور فعال برای تحقق آرمان‌های حکومت جهانی حضرت مهدی (عج) تلاش کنند. این تربیت شامل ابعاد زیر است:

• آگاهی و معرفت

نسل منتظر باید با مفاهیم کلیدی مهدویت و غیبت آشنا باشد. آشنایی با شخصیت حضرت مهدی (عج) و انتظارات از منتظران در دوران غیبت، به آنها کمک می‌کند تا درک عمیق‌تری از شرایط اجتماعی و

^۱ خسروپناه، منظومه فکری آیت الله العظمی خامنه‌ای

^۲ خمینی، صحیفه امام، ج ۸، ص ۲۱۳

^۳ همان، ج ۶، ص ۵۰۱

^۴ همان، ج ۱۴، ص ۱۹۷

این مقاله چهار مولفه کلیدی در تربیت نسل مهدوی را مورد بررسی قرار داد: تربیت نسلی تمدن‌ساز با تأکید بر علم، دانش و فرهنگ اسلامی، تربیت نسلی ولایت‌مدار با ایمان به ولایت فقیه و آشنایی با مفاهیم انتظار، تربیت نسلی مسئولیت‌پذیر با حس مسئولیت اجتماعی و تکلیف‌شناسی و تربیت نسلی ایثارگر با انتقال فرهنگ ایثار و مقابله با ظلم و ستم. زن تراز انقلاب اسلامی می‌تواند با توجه به این چهار مولفه، در تربیت نسل مهدوی نقش‌آفرینی مؤثری داشته باشد.

مقایسه یافته‌های پژوهش با آموزه‌های دینی و تجربیات تاریخی نشان می‌دهد که توجه به مهارت‌های زندگی، تفکر انتقادی، مسئولیت‌پذیری و پرورش روحیه عدالت‌خواهی در نسل آینده، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در نهایت می‌توان گرفت که نقش زن تراز انقلاب اسلامی در تربیت نسل مهدوی، نقشی بی‌بدیل و حیاتی است. وی می‌تواند با درک عمیق از وظایف خود و با تکیه بر آموزه‌های دینی و فرهنگی، در شکل‌گیری جامعه‌ای آرمانی و منتظر ظهور امام زمان (عج) نقش مؤثری ایفا کند. توجه به این نقش و حمایت از زنان در راستای ایفای بهتر این مسئولیت، از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است. این امر نیازمند برنامه‌ریزی‌های دقیق و مستمر در سطح خانواده، جامعه و نظام آموزشی کشور می‌باشد.

منابع

- قرآن کریم
- نهج البلاغه
۱. ابن سینا، قاسم، روش های تقویت معنویت در خانواده، تهران: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی، ۱۴۰۱ ه.ش.
 ۲. ابن هشام، عبدالملک بن هشام، السیره النبویه، تصحیح: مصطفی السقا، ابراهیم الایاری و عبدالحفیظ شلبی، بیروت: دارالوفاق، ۱۳۷۵ ه.ق.
 ۳. احمدی، رضا، «نقش رسانه ها در ترویج فرهنگ مهدویت»، فصلنامه رسانه و فرهنگ، دوره ۱۰، شماره ۲، ۱۴۰۲ ه.ش.
 ۴. امینی، عبدالحسین، الغدیر، ترجمه: محمدتقی واحدی، تهران: بنیاد بعثت، چاپ پنجم، ۱۳۹۱ ه.ش.
 ۵. ایسنا، «زنان» پس از انقلاب، ۱۴۰۳ ه.ش، به نشانی:
<https://www.isna.ir/news/1403111309141/%D8%B2%D9%86%D8%A7%D9%86-%D9%BE%D8%B3-%D8%A7%D8%B2-%D8%A7%D9%86%D9%82%D9%88%D8%A7%D8%A8>
 ۶. ایمانور، نقش مادر در تربیت فرزندان، ۱۴۰۳ ه.ش، به نشانی:
<https://imanoor.com/blog/naghsh-madar-dar-tarbiyat-farzandan>
 ۷. باقری، سمیه، «موفقیت های زنان در تربیت نسل مهدوی»، دوره ۱۱، شماره ۴، ۱۴۰۰ ه.ش.
 ۸. پانا، سخنان امام خمینی درباره نقش مادر، ۱۳۹۵ ه.ش، به نشانی:
<http://panahian.ir/post/2921>
 ۹. جعفری، محمدتقی، مسئولیت و سازندگی، تهران: موسسه نشر و تدوین آثار علامه جعفری، ۱۳۷۱ ه.ش.
 ۱۰. جوادی آملی، عبدالله، زن در آئینه جلال و جمال، قم: مرکز نشر اسراء، ۱۳۷۲ ه.ش.

۱۱. حسینی، نگار، «الگوهای موثر در تربیت نسل مهدوی»، نشریه علوم اجتماعی، دوره ۱۰، شماره ۲، ۱۴۰۰ ه.ش.
۱۲. خامنه ای، سیدعلی، بیانات در دیدار با جمعی از بانوان نخبه، ۱۳۹۰/۱۲/۱۷
۱۳. خسروپناه، عبدالحسین، منظومه فکری آیت الله العظمی خامنه ای، تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۶ ه.ش.
۱۴. خلیلی، ندا، «کمیود منابع آموزشی و تاثیر آن بر تربیت دینی»، دوره ۷، شماره ۱، ۱۳۹۹ ه.ش.
۱۵. خمینی، روح اله، صحیفه امام (بیانات، پیام ها، مصاحبه ها، احکام، اجازات شرعی و نامه ها)، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، ۱۳۸۹ ه.ش.
۱۶. خمینی، روح اله، صحیفه نور، تهران: سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۷۴ ه.ش.
۱۷. خمینی، روح اله، ولایت فقیه، تهران: جهاد دانشگاهی، ۱۳۶۵ ه.ش.
۱۸. ربانی گلپایگانی، علی، روش های مقابله با شبهات، قم: انتشارات مرکز مدیریت حوزه علمیه قم، بوستان کتاب، چاپ اول، ۱۳۸۳ ه.ش.
۱۹. رسولی محلاتی، سیدهاشم، زندگانی حضرت زینب (س)، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۶۷ ه.ش.
۲۰. زیدان، جرجی، تاریخ تمدن اسلامی، ترجمه: علی جواهر کلام، تهران: انتشارات امیرکبیر، ۱۳۸۲ ه.ش.
۲۱. سازمان بسیج مستضعفین، آمادگی دفاعی، تهران: سازمان بسیج مستضعفین، ۱۳۹۵ ه.ش.
۲۲. شریعت، مهدی، پژوهش های کاربردی در حوزه تربیت نسل مهدوی؛ گزارش کنفرانس تربیت مهدوی، ۱۴۰۱ ه.ش.
۲۳. شریعتی، علی، مهدی موعود، تهران: انتشارات فرهنگ، ۱۳۵۷ ه.ش.
۲۴. شریفی، سارا و همکاران، «بررسی تاثیر مشکلات اقتصادی بر تربیت دینی فرزندان»، مجله اجتماعی و فرهنگی، دوره ۹، شماره ۴، ۱۳۹۸ ه.ش.

۲۵. صاحب الزمانی، مهدی، نقش انتظار در تربیت نسل آینده، تهران: انتشارات آستان قدس، ۱۴۰۰ ه. ق.
۲۶. صدوق، محمدبن علی، کمال الدین و تمام النعمت، تصحیح: علی اکبر الغفاری، قم: جامعه مدرسین، ۱۴۰۵ ه. ق.
۲۷. طاهری، منیره، «احقاق حقوق زن، کنوانسیون یا اسلام»، کتاب نقد، سال هفتم، شماره ۲۶، ۱۳۸۲ ه. ش.
۲۸. طباطبایی، سیدمحمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، قم: موسسه النشر الاسلامی، ۱۴۱۷ ه. ق.
۲۹. طباطبایی، سیدمهدی، فرهنگ ایثار و شهادت، تهران: نشر شاهد، ۱۳۷۵ ه. ش.
۳۰. علی اکبری، محمد و همکاران، «تحلیل تاثیر رسانه ها بر تربیت دینی خانواده ها»، فصلنامه علم و زندگی، دوره ۱۲، شماره ۳، ۱۴۰۰ ه. ش.
۳۱. فاطمی، سپیده؛ رجب زاده، مریم، «آگاهی والدین و آثار آن بر تربیت فرزندان»، مجله روان شناسی خانواده، دوره ۸، شماره ۳، ۱۳۹۸ ه. ش.
۳۲. فلاحی، سیدهادی، تربیت منتظر: نظریه ها و روش ها، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۹۶ ه. ش.
۳۳. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، تهران: انتشارات اسلامیه، ۱۴۰۳ ه. ق.
۳۴. مرادی، مریم، فرصت های فرهنگی و اجتماعی و نقش زنان؛ پژوهش های فرهنگی، دوره ۵، شماره ۱، ۱۴۰۰ ه. ش.
۳۵. مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس، نقش زن در دفاع مقدس، تهران: مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس، ۱۳۹۱ ه. ش.
۳۶. مرکز پژوهش های اسلامی، آموزش های نسل مهدوی، قم: مرکز پژوهش های اسلامی، ۱۴۰۲ ه. ش.
۳۷. مطهری، مرتضی، حماسه حسینی، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۶۳ ه. ش.
۳۸. مطهری، مرتضی، خانواده در اسلام، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۵۲ ه. ش.
۳۹. مطهری، مرتضی، نظام حقوق زن در اسلام، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۷۵ ه. ش.
۴۰. مقدم فر، حمیدرضا، جنگ نرم، تهران: انتشارات سوره مهر، ۱۳۸۹ ه. ش.

۴۱. مکارم شیرازی، ناصر، مهدویت در نهج البلاغه، قم: مدرسه الامام علی بن ابی طالب (ع)، ۱۳۸۵ ه. ش.

۴۲. موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، جایگاه زن در اندیشه امام خمینی، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، ۱۳۷۴ ه. ش.

۴۳. نجاتی، فاطمه، «حمایت از زنان در عرصه تربیت، فصلنامه جهاد اجتماعی»، دوره ۶، شماره ۲، ۱۴۰۱ ه. ش.

۴۴. نظری، حامد؛ علم، محمدرضا؛ آل غفور، سیدمحسن، «فرهنگ سیاسی زنان شیعه (با تاکید بر نقش انقلاب اسلامی ایران)»، فصلنامه علمی پژوهشی زن و فرهنگ، سال پنجم، شماره ۱۹، ۱۳۹۲ ه. ش.

۴۵. نوری طبرسی، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، بیروت: موسسه آل بیت لاحیاء التراث، ۱۴۰۸ ه. ق.